

SVOBODNO TRŽAŠKO OZEMLJE – STO (1947–1954)

Po končani drugi svetovni je bilo območje Primorske razdeljeno na dve coni – A in B, ki sta od leta 1947 do oblikovanja jugoslovansko-italijanske državne meje po londonskem sporazumu leta 1954 delovali v okviru t. i. Svobodnega tržaškega ozemlja (STO). V coni B je službo javne varnosti opravljala Narodna zaščita, ki se je po ukinitvi STO, leta 1954, preimenovala v ljudsko milico.

Zemljevid STO

NZ se je delila na splošne, posebne in pomožne enote ter vključevala tudi gasilce. Splošne enote so bile enotno uniformirane in oborožene. Po nalogah so se ločile na: NZ javne varnosti, prometno in obmejno NZ ter na NZ kazenskih zavodov.

Zaščitnik – trojezični časopis, ki ga je leta 1950 začela izdajati NZ

Zaščitnika – prometnika s prvimi motornimi kolesi (ameriške znamke Harley-Davidson)

Mimohod zaščitnikov po dani zaprisegi, Koper, 23. septembra 1947

Obmejno službo je opravljal »granični odsek«, ki je bil podrejen okrožnemu načelstvu NZ. Za nadzor demarkacijske črte od Debelegra rtiča do Krvavega Potoka je bila zadolžena »granična četa« s sedežem v Moretinih, ki so jo sestavljali trije vodi. Prvi in drugi vod sta nadzorovala kopensko, tretji pa morsko mejo. Kriminalistični oddelek je deloval pri okrožnem oddelku za notranje zadeve in pri okrajnih oddelkih za notranje zadeve.

Zaščitniki v poletnih uniformah bež barve, leta 1952

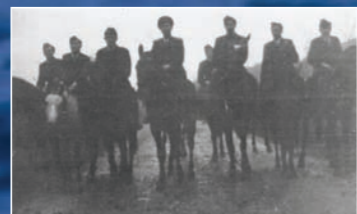

Narodna zaščitnica v jugoslovanskem modelu uniforme iz leta 1946

Narodni zaščitnik, po letu 1947

Do formiranja STO leta 1947 so narodni zaščitniki nosili enake uniforme, kot so bile predpisane za miličnike leta 1946. Nato pa se je njihova uniforma nekoliko spremenila. Ohranila je termino modro barvo, spremenila pa je kroj. Narodni zaščitniki so se od miličnikov ločili po odprtem ovratniku suknjiča, ki sta ga dopolnili srajca in kravata. Novost je bila tudi značka na kapi; zvezdo je zamenjala kordarda s svojevrstno podobo in simboliko. Takšno uniformo so z manjšimi spremembami uporabljali do leta 1954.

Konjenica NZ je delovala v okviru »granične čete«

tečajih ali na šoli za miličnike v Begunjah, Ajdovščini in Vipavskem Križu. Leta 1947 so pripravili tečaje tudi v koprskem okraju. Lokacije so se menjavale – Valdoltra, Koper, Strunjan.

Klube NZ, ki so združevali športno in kulturno dejavnost, so začeli ustanavljati v začetku leta 1947.

Gojenci miličniške šole v Begunjah, leta 1950

SLOVENSKA POMORSKA POLICIJA

Patruja NZ, okoli leta 1947

Patruja NZ, okoli leta 1947

Ljudska milica je na Primorskem postala organ javne varnosti leta 1954, ko je bila po določitvi jugoslovansko-italijanske meje skupaj s Svobodnim tržaškim ozemljem (STO) ukinjena Narodna zaščita (NZ). Ustanovljene so bile različne enote organov za notranje zadeve in milice, med njimi tudi Postaja pristaniške (pomorske) ljudske milice Koper. Ta je opravljala varnostne naloge na morju s patroljnimi plovili.

Prvi samostojni mornarji v FLRJ

Gliser z napisom MILICA

V Kopru je Postaja mejne milice Koper nastala z združitvijo Postaje pristaniške (pomorske) milice in službe Luškega poverjeništv. Nova enota je bila zadolžena za delo na mejnih prehodih in na morju s patroljnimi plovili.

Plovilo M-44, pozneje P-44

Patrujno plovilo P-111

Zametki slovenske pomorske policije segajo v leto 1947. S sprejetjem odloka o Narodni zaščiti (NZ), 14. septembra 1947, so bili njeni pripadniki zadolženi tudi za nadzor in varovanje morske meje med conama A in B Svobodnega tržaškega ozemlja (STO). Skupina narodnih zaščitnikov je delovala v okviru graničnega prelaza Koper, naloge pa so izvajali tako na mejnem prehodu za pomorski promet kot na morju s patroljnimi plovili.

Varovanje državne meje na morju in nadzor prehajanja čez državno mejo na pomorskih mejnih prehodih sta danes temeljni nalogi postaje pomorske policije. Naloge, ki segajo v druga področja dela, pa se izvajajo le v kolikor so interventnega značaja.

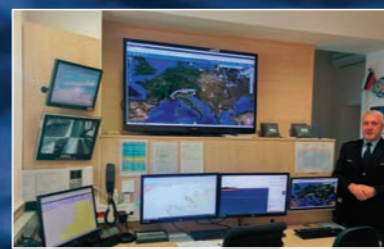

Posadka na krovu P-66, 4. avgusta 2003

Pomorski mejni prehod v pristanišču – Luki Koper, zgrajen leta 2006

postanejo tudi varuhi zunanje evropske / schengenske morske meje.

Komandir PPOP Mauro Rihter ob delovnem pultu centra EUROSUR, leta 2017

V času osamosvojitvenih procesov so bili slovenski pomorski miličniki kot del Postaje mejne milice Koper močno vpeti v celotno dogajanje, vključno z udeležbo v 10-dnevni vojni in povojnih dogodkih leta 1991.

V novi državi se miličniki najprej preimenujejo v policiiste, na oznakah policijskih plovil pa črko M zamenja P. Leta 1994 se je Postaja mejne milice Koper preimenovala v Postajo pomorske policije Koper. Ob tem je enoti dodeljen uradni znak v obliki štita, s sidrom in slovensko trobojnico ter napisom POMORSKA POLICIJA.

Po vstopu Slovenije v EU leta 2004 začeta na Postaji pomorske policije Koper delovati dve skupini. Ena je zadolžena za varovanje in nadzor državne meje na morju s plovili, druga za kontrolo na mejnih prehodih za pomorski promet. Ko Slovenija leta 2007 postane polnopravna članica schengenskega območja, pa slovenski pomorski policiisti postanejo tudi varuhi zunanje evropske / schengenske morske meje.

Pokrajinski muzej KOPER MUSEO REGIONALE DI CAPODISTRIA KOPER REGIONAL MUSEUM

OD OROŽNIKA DO POLICISTA

Zgodovina slovenske, primorske in pomorske policije

Izdalo: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija
Priprava: Ministrstvo za notranje zadeve, Muzej slovenske policije; Policijska uprava Koper, Postaja pomorske policije Koper; Pokrajinski muzej Koper
Avtorji besedil: Darinka Kolar Osvald (V času Franca Jožefa I., Kraljevina SHS–Jugoslavija, Druga svetovna vojna, Samostojna Slovenije), Ivan Simčič in Marko Bonin (Kraljevina Italija – Julijska krajina, Druga svetovna vojna – Operacijska cona Jadransko primorje), Miroslav Bolarič in dr. David Petelin (Socialistična Jugoslavija), Štefan Žugec in Boštjan Sever (Svobodno tržaško ozemlje – STO, Slovenska pomorska policija)
Viri in fotografije: Ministrstvo za notranje zadeve, Muzej slovenske policije; Policijska uprava Koper, Postaja pomorske policije Koper; Pokrajinski muzej Koper; Muzej novejšje zgodovine Slovenije; Narodni muzej Slovenije in številni zasebni zbiralci.
Lektoriranje: Nataša Podhraški, MNZ, Nataša Purkat, Mojca Blažej Čirej, Karmen Podlesnik Marčič
Oblikovanje: Mirsada Dželadini, MNZ SUPG
Obdelava fotografij: Matjaž Mitrovič, MNZ SUPG; Tomislav Prijanovič, GPU NFL
Tisk: Žnidarič, d. o. o.
Naklada: 1200 izvodov
 Ljubljana 2017

1850

1861

1899

1903

1922

1940

1942

1947

1954

1974

V ČASU FRANCA JOŽEFA I. (1850 - prva svetovna vojna)

Začetki slovenske policije segajo v leto 1850, ko je cesar Franc Jožef I. po francoskem vzoru potrdil ustanovitev nove varnostne organizacije – orožništva v avstrijskem cesarstvu, kamor je takrat spadala večina današnjega slovenskega ozemlja. Dotedanjim varnostnim silam (cesarski vojski in občinskim policijskim stražnikom) ni uspevalo krotiti razjarjenih množic, ki so vzniknile v evropski pomladni narodov, zato je bilo treba dodatno poskrbeti za varnost in red.

Ime nove enote je izviralo iz francoske besede gens d'armérie (mož z orožjem) ali ponemčeno Gendarmerie – žandarmerija. Ta izraz se je uporabljal v zakonih, medtem ko se je slovenska beseda orožništvo le postopoma uveljavljala.

Orožnik je lahko postal avstrijski državlján, star od 24 do 36 let, samski ali vdovec brez otrok, zdrave postave in gibčen, ne nižji od 170,5 cm, z znanjem deželnega jezika, branja in pisanja ter dobrega vedenja in neomadeževane preteklosti. V orožniške vrste so v največjem številu prehajali vojaki. V službo so jih sprejemali najmanj za 10 let, pozneje za štiri leta.

Ko so fantje vstopili v orožniški stan so morali zapriseči:

»Svečano prisegam pri vsemočnem Bogu, njegovem apostolskemu veličanstvu, najpresvetlejšemu knezu in gospodu Francu Jožefu Prvemu, po milosti božji cesarju Avstrije, kralju Češke itd., apostolskemu kralju Ogrske, in veljavnim zakonom domovine zvestobo in vdanost.

Prisegam, da bom kot c. kr. Orožnik (orožniški častnik) službo javne varnosti, reda in miru po navodilih in kot vojak po vojaških zakonih in predpisih, posebej postavljene naloge vestno izpolnjeval, pri čemer bom imel pred očmi zmeraj koristni službe, njegovega visočanstva in države, zakone kot tudi meni dane ukaze za to pristojnih oblasteh, mojih predpostavljenih in višjih z vojni poslušnostjo izpolnjeval ter službeno skrivnostno skrbno varoval. Tako naj mi Bog pomaga!«

Orožniški štabni častnik v paradni uniformi, okoli leta 1900

● Fotografije iz Fritz Hörmann, Gerald Hesztera: Zwischen Gefahr und Berufung, str. 28, Museumsverein Werfen 1999, str. 278, 282

KRALJEVINA SHS-JUGOSLAVIJA (1918-1941)

Po koncu prve svetovne vojne in razpadu Avstro-Ogrske je Slovenija v novonastalo Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS) vstopila s svojimi varnostnimi silami. Leta 1918 so orožniki in policijski stražniki že sodelovali s slovensko vojsko in pod vodstvom generala Rudolfa Maistra zagotovili, da sta severna Štajerska in južna Koroška ostali v Sloveniji.

Orožniški podpolkovnik Rudolf Cvetko, aprila 1941

● Narodni muzej Slovenije

Ravno tako kot v času Franca Jožefa I. je orožnik za poroko potreboval dovoljenje ministra oziroma predstojnika. Le manjšina orožnikov je bila poročena, saj so bili pogoji za pridobitev dovoljenja strogi. Prva uredba o porokah častnikov iz leta 1923 je med drugim določala: »Orožniški podčastniki, kaplarji in stalni orožniki se lahko poročijo po končanem osmih letih službe v orožništvu ... Pripravniki orožništva se kot poročenci ne sprejemajo niti se ne morejo poročiti. Poroko orožniškim podčastnikom, kaplarjem in stalnim orožnikom lahko odobri komandant celotnega orožništva (brigadni, pozneje polkovni general s sedežem v Beogradu). Orožniški podčastnik in kaplar ali stalni orožnik, ki se poroči brez odobritve pristojnih organov, je odpuščen iz orožništva.« Pozornost pa je bila usmerjena tudi na nevesto. Ta je morala biti iz dobre družine, moralno neoporečna itd.

Poroka orožniškega podnadrednika Antona Suhadolnika iz orožniške postaje Gornji Petrovci, Šalovci leta 1940

● Foto: Julij Schönauer (1894-1944), zasebna last

KRALJEVINA ITALIJA - JULIJSKA KRAJINA (1918-1943)

S podpisom tajnega londonskega pakta leta 1915, ki je bil pogoj za vstop Italije v vojno na strani sil antante, si je Italija zagotovila ozemlje Primorske in Istre. Po podpisu Rapalske pogodbe leta 1920 med Italijo in takratno državo Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS) je bilo ozemlje Julijske krajine, kot so ga poimenovali, dokončno priključeno h Kraljevini Italiji.

Karabinjer – podbrigadir s tradicionalnim pokrivalom, imenovanim lucerna, okoli leta 1940

● Uniformi & Armi, št. 47, januar 1995, str. 10

s katerimi je preprečevala protitalijansko usmerjene dejavnosti prebivalstva, izvajati pa so jih morali karabinjerji. Tako so bila prepovedana javna zborovanja ipd. Italijanizacija slovenskega prebivalstva je dosegla svoj višek s fašističnimi ukrepi v tridesetih letih 20. stoletja.

Karabinjer Viktor Vidmar iz Dobravelj pri Sežani, v svečani uniformi, okoli leta 1940

DRUGA SVETOVNA VOJNA (1941-1945)

Nemci, Italijani in Madžari so po zasedbi slovenskega ozemlja vzpostavili svoj policijski aparat, v katerega so vključili tudi del varnostnih sil Kraljevine Jugoslavije. Hkrati so organi narodnoosvobodilnega boja, ki so se uprli okupatorjem, in nove, med vojno nastale oblasti ustanovljali svoje varnostne organe in službe. Te so delovale na področju varnosti in se so sprva imenovala vaške straže.

Narodna zaščita Briško-beneškega okrožja v Brdih, poletje 1944

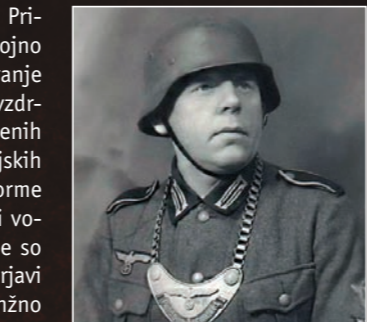
● Muzej novejšje zgodovine Slovenije

S sklepom vodstva Osvobodilne fronte, je bila oktobra 1941 ustanovljena narodna zaščita, iz katere je po vojni nastala milica. Njene temeljne naloge so bile varovati prebivalstvo pred nasiljem okupatorja. Narodna zaščita je bila sestavni del partizanske vojske. Partizani so bili sprva oblečeni v civilna oblačila, deloma starojugoslovanske uniforme, pozneje pa so nosili tudi zaplenjeno opremo okupatorjev. Skupni znak borcev je bila peterokraka rdeča zvezda na različnih pokrivalih.

Nemška žandarmerija je bila na Primorskem (1943-1945) med vojno zadolžena predvsem za nadziranje prometa in kontrolnih točk ter vzdrževanje reda in miru na zasedenih ozemljih. Pripadniki žandarmerijskih enot so nosili terenske sive uniforme model 1936, enake kot navadni vojaki. Na levem rokavu uniforme so bili oranžni in srebrni našitki ter rjavi trak, na ramenskem delu pa oranžno obrobljena oznake. Okrog vratu so žandarji nosili kovinsko ogrlico srebrne barve s podobo orla in napisom »Feldgendarmerie«.

Pripadnik »ORPO«

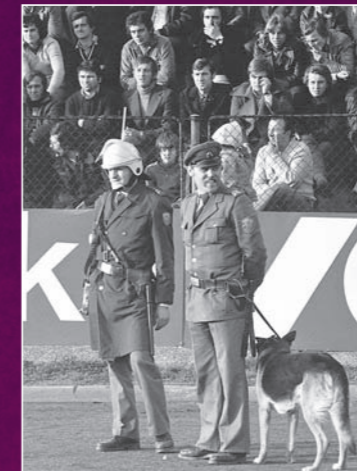
Nemški žandar

Policija javnega reda »Ordnungspolizei« (ORPO), je delovala v času nacistične Nemčije od leta 1936 do 1945. ORPO je zajemala vse nacistične nemške organe kazenskega pregona in organizacije za ukrepanje v nujnih primerih, vključno z gasilci, obalno stražo, civilno zaščito in celo nočno stražo. Na zasedenih ozemljih je imela nalogo nadzorovati civilno prebivalstvo. Zaradi zelenih uniform, je bil ORPO imenovan tudi zelena policija.

SOCIALISTIČNA JUGOSLAVIJA (1945-1991)

Petega maja 1945 je bila v Ajdovščini oklicana slovenska vlada. Njen predsednik je bil Boris Kidrič, minister za notranje zadeve pa Zoran Polič. Edina uniformirana enota javne varnosti v novi državi je postala milica, ki se je razvila iz narodne zaščite in se v Sloveniji leta 1950 preimenovala v ljudsko milico.

Miličnika pri varovanju nogometne tekme, po letu 1974

● Ministrstvo za notranje zadeve

Izobraževanje narodnih miličnikov se je najprej izvajalo na tečajih, ki so jih organizirali v Ljubljani (leta 1945), na Jesenicah (leta 1948), nato v Begunjah in Logatcu. Zaradi potrebe po višji strokovnosti in poenotenju izobraževanja je bila pozneje ustanovljena Strokovna šola državnega sekretariata za notranje zadeve (DSNZ) v Tacnu pod Šmarno goro. Za delovanje v težjih varnostnih, izrednih ali vojnih razmerah so se miličniki usposabljali v vadbenih središčih, po letu 1967 na Ugarju pri Ribnici na Dolenjskem, od leta 1975 pa tudi v Jasnici pri Kočevju.

Prva generacija miličnikov v Tacnu 1962, podoficirska šola

● Muzej slovenske policije

Oddelek milice na vaji za vzdrževanje javnega reda, Jasnica, 1977

● Muzej slovenske policije

SAMOSTOJNA SLOVENIJA (1991-)

Slovenska policija je v procesih osamosvajanja imela pomembno vlogo. Tedanji organi za notranje zadeve z milico so v številnih akcijah od leta 1989 dalje, v vojni in povojnih dogodkih pokazali, da so pripravljene in usposobljene za obrambo slovenskega naroda, slovenskih državljanov in slovenskega ozemlja. Leta 1991 je bilo v Sloveniji okoli 4400 uniformiranih miličnikov in 440 kriminalistov.

V novi državi je bila oblikovana tudi nova zaprisega, ki se glasi:

»Slovesno prisegam, da bom pri izvajanju nalog vestno, odgovorno, humano in zakonito izpolnjeval svoje naloge ter spoštoval človekove pravice in temeljne svobosčine.«

Policisti, v Tacnu leta 2001

● Ministrstvo za notranje zadeve

Druženopolitične spremembe po osamosvojitvi Slovenije so zahtevale spremembe tudi v policiji. Prva izmed njih je bila depolitizacija oziroma departizacija. V ospredje je stopilo varstvo človekovih pravic. Spremenila sta se organizacija in ime – milica se je leta 1992 preimenovala v policijo.

Leta 1992 je bil 27. junij določen za dan slovenske policije, kar je bilo povezano z vlogo milice v obrambi Slovenije pred posegom JLA leta 1991.

Menjava tabel na mejnem prehodu Ljubelj, leta 1991

● Muzej novejšje zgodovine Slovenije

Policist, okoli leta 2001

● Fotoarhiv Ministrstva za notranje zadeve

Odplutje zadnje ladje z Jugoslovansko vojsko iz Koprskega pristanišča, 25. oktober 1991

● Muzej slovenske policije